

ANTE GLAVIČIĆ

IZ PROŠLOSTI SENJSKE KNJIŽNICE I ČITAONICE U POVODU 160. OBLJETNICE DJELOVANJA

Ante Glavičić
Gradski muzej Senj
HR 53270 Senj

UDK:027(497.5 Senj)
Pregledni članak
Ur.: 1995-11-14

Autor je u ovom radu na temelju prikupljenih podataka iz raznih novina, publikacija i usmenog kazivanja sažeto prikazao osnutak, rad i prošlost senjske čitaonice, osnovane godine 1835. Izvješće je prilog proslavi 160. godišnjice osnutka, koja je obilježena 1995.

Uz rad senjske čitaonice autor je ukratko opisao i rad čitaonica u Svetom Jurju, Jablancu i Krasnu, a donio je i procjenu bibliotečnog fonda 1940. i 1995. godine.

U osvrtu na prošlost senjske knjižnice i čitaonice autor je naglasio ulogu Senja u prošlosti i sadašnjosti i njegov doprinos hrvatskoj slobodi i hrvatskoj kulturi u vremenima koja su obilježena zatamljivanjem svega hrvatskoga, kada je izražavanje rodoljubnog osjećaja bilo izraz velike hrabrosti.

Grad Senj po spomenicima iz slavne prošlosti ubrajamo među najstarije hrvatske gradove. Prošlost Senja znamenita je i bremenita, nikad mirna i spokojna. Taj grad uvijek je bio budan i na straži protiv silnih dušmana koji su dolazili plijeniti ili priželjkivali čas zauzeća ovih hrvatskih prostora. Udio Senja velik je u razvoju našeg pomorstva i trgovine, a isto tako on je primjeran u kulturi i prosvjeti. Zapravo, Senj je ono treće žarište i rasadište hrvatske kulture, prosvjete i nacionalne svijesti.

Senj je staro hrvatsko glagoljaško središte i rasadište duhovnosti i pismenosti koje u ove naše strane krajem 9. i početkom 10. stoljeća donose iz prijateljske Moravske učenici svete braće Ćirila i Metoda, prvih naših svetitelja i prosvjetitelja. Šireći u puku svetu vjeru Isusovu na lijepom hrvatskom jeziku,

knjigama, prvo rukopisnima, od 1483. i tiskanim glagoljicom, crkveno-slavenskim- starohrvatskim jezikom, senjskom književnom čakavštinom 15./16. st., Senj je u tim davnim pisanim prapočecima hrvatske pisane i klesane riječi - iskonski predstavljen poznatom *Senjskom glagoljskom pločom*, pa kasnije kroz zbirku kamenih glagoljskih spomenika, kroz glagoljski skriptorij grada - njegovao tu riječ u desetak crkava i samostana u Senju i široj senjskoj okolici.

Senj je nazočan i u umjetnosti i graditeljstvu, u radovima domaćih slikara - minijaturista - iluminatora, kipara, zlatara, klesara, tesara, zidara, ali Senj je sve nadmašio svojom glagoljskom tiskarom osnovanom krajem 1493., koja je koliko je poznato djelovala do konca 1508. i u kojoj je tiskano sedam glagoljskih knjiga, sedam likovnih grafičkih umijeća, kojima se nijedan narod tadanje "uljudbene" Europe ne može podičiti.

U senjskoj se prvostolnici sv. Marije i svim crkvama senjske biskupije glagoljalo i sveta se misa služila na narodnom jeziku - starohrvatskoj čakavštini. Tu je privilegiju senjskoj Crkvi i biskupu Filipu dodijelio godine 1248. papa Inocencije IV., što je bilo presedan u katoličkom bogoslužju.

U tim apokaliptičnim vremenima prije ili nakon Krbavske bitke (1493.) u nedalekoj Senjskoj Dragi, kako je to pronašao i objavio pop Vlado Kraljić, djelovala je još jedna *senjska* nepoznata hrvatska glagoljska tiskara (in Valle ibique Typographia Glagolitica fuit). Nešto kasnije djeluje Antun Dalmata - Senjanin, istaknuti protestantski pisac i tiskar. Iz Senja potječe Pavao Vitezović, znameniti hrvatski pjesnik i povjesnik, bibliotekar, zastupnik grada Senja i utemeljitelj prve hrvatske državne tiskare u Zagrebu 1694. U slijedu vremena iz Senja potječu: Mateša Anton Kuhačević, nesretni hrvatski pjesnik i narodni mučenik, Silvije Strahimir Kranjčević, Vjenceslav Novak, Julije Rorauer, Milan Ogrizović, Milutin Cihlar Nehajev i mnogi drugi slavni hrvatski muževi.

Senjske prosvjetne i duhovne institucije: gimnazija, filozofski institut, glagoljaško sjemenište, prosvjetno-duhovni zavod *Ožegovićianum* i gradska glazba spadaju među najstarije hrvatske zavode i društva.

Početakom 19. stoljeća u Senju se uspješno razvija i napreduje pomorstvo, trgovina i obrt, koji pridonose ekonomskom prosperitetu Senja i čitave okolice. To je doba kada se Senjani, a u slijedu i Ličani i Primorci, zalažu za željezničku vezu - spoj s Oštarijama - Karlovcem i Zagrebom. Godine 1833. u Senj za biskupa dolazi Mirko Ožegović - veliki senjski dobrotvor, vrlo rodoljub i uzoriti svećenik. Biskup Ožegović s istomišljenicima uočuje da nema napretka naroda "horvatskoga" bez prosvjete i kulture. Stoga obnavlja senjsku gimnaziju, a malo iza toga osniva dom učenika, kasnije čuveni *Ožegovićianum*. Sa srcem vrlo rodoljuba prihvaća napredne ideje hrvatskoga ilirskog preporoda. U Senju 1848.

plamti narodni duh - i burni su izražaji nacionalne svijesti građana Senja i okolice.

Senjska knjižnica i čitaonica

Časni predstavnici senjskog plemstva i patriciji početkom 19. stoljeća osnovali su *Casino nobile* (društvo plemenitih), a moćni trgovci i građanski staleži *Casino mercantile*. Je li u Senju do 1835. postojao neki časnički kasino, ne znamo. Ali činjenica je da su obadva senjska kasina imala svoje društvene prostorije u kojima su Senjani čitali poneke novine ili knjige, časkali i zabavljali se. No pojavom i jačanjem građanskih staleža, a pod utjecajem ilirskih ideja i svehrvatskog oduševljenja i podrškom biskupa Mirka Ožegovića, ujedinjuju se članovi *Casina nobile* i *Casina merkantile*, te sredinom siječnja 1835. osnivaju *Senjsku narodnu čitaonicu i knjižnicu*, koja je imala društvene prostorije, a djelovala je u zgradi *Ferajna* na Malim vratima.

I. O prošlosti senjske čitaonice, njezinu osnivanju, kulturnom djelovanju i promicanju nacionalne svijesti, te napretku grada Senja, ali i odjecima ilirskog preporeda, svjedočila je bogata arhivska građa i mnoštvo knjiga.

Na žalost vrijeme i ljudski nemar koji ne vrednuje baštinu, učinili su da nestanu sva njezina svjedočanstva. Zbog toga smo za ovaj prilog o senjskoj čitaonici i knjižnici iskoristili uglavnom novinske članke objavljene u raznim hrvatskim novinama, ponajviše ilirskim, te u povijesnim djelima, a poslužili smo se i usmenim kazivanjima.

Prvi ali nekompletan prikaz o prošlosti senjske čitaonice objavio sam u *Riječkoj reviji* (1962.), u broju posvećenom gradu Senju, a u povodu obilježavanja 125. obljetnice senjske knjižnice i čitaonice.

Najvažnije podatke o postanku i radu senjske knjižnice i čitaonice nalazimo u *Novom listu* 17. 1. 1902.:

"Senj, 15. siječnja.

U nedjelju držala je naša čitaonica svoju godišnju glavnu skupštinu pod predsjedanjem njezinog predsjednika g. Sebalda Cihlara (otac književnika Slavka i Milutina Cihlara Nehajeva, inače ugledna ličnost i poznati kulturni i društveni radnik u Senju - op. A. G.) U riječima, kojima je popratio otvorenje skupštine, osvrnuo se požrtvovni predsjednik na prošlost i poviest senjske čitaonice, koju je predočio iz nekih vrlo zanimivih podataka. Pa je interesantno, da i javnost znade, kako Narodna čitaonica senjska potječe iz davnih vremena i kroz kakve se faze provlačila, dok je dobila sadašnje njezino obilježje. Samo šteta, što nema sačuvanog arhiva, iz kog bi se dala sastaviti čitava njezina podpuna poviest, koja bi bila zamašne vrijednosti radi tako zvanog

narodnog preporoda, u kojem je bezuvjetno čitaonica u gradu Senju igrala znamenitu ulogu. Čitaonica senjska, kako nam je to g. Cihlar predočio, po svojoj prilici potiče iz dvaju društva, iz *Casino nobile* i *Casino mercantile*, od kojih je prvo bilo jače. *Casino nobile*, koliko se razabire iz isprava, imao je bi reć svoj začetak mjeseca siečnja 1835. Prvi mu je blagajnik bio Fridrik Fisher, koji je već koncem siečnja predao blagajnu Ivanu Konjikoviću u prisutnosti g. A. Domazetovića, koji je valjda bio prvi predsjednik toga društva. Dalje su blagajnici bili od rujna 1835. do 1848: Karlo Kosović, Petar Steiner, Hesky, V. Vranicany. Od osnutka društva *Casino nobile* do 1839. g. vodila se blagajnica na njemački. Karakteristično je, da se istom 1849. prvi put vodila blagajnica na hrvatskom jeziku pod naslovom '*Pregled računa slavnog društva Kasina u Senju za 1849*'. Blagajnik ili pjeneznik, kako se podpisuje, bio je opet Ant. Hesky do 1850. Onda od 1851. do 1857. Matija Čop i Toma Matić, koji posljednji je u trećoj godini svog blagajnikovanja - što je vrlo karakteristično - vodio račune opet njemački.

Broj članova bio je najveći pri osnutku društva g. 1835. Onda je društvo imalo 63 člana i seglo do 75, a poslije je broj spao izpod polovice (1850. g. na 36 članova), te nije se već nikada podigao do dvie trećine prvobitnog broja. Da se u tadašnjem *Casinu* prilično igralo i dobro zabavljalo, to svjedoče svote, koje se pod tim naslovima nalaze u primitcima i izdatcima za 'balove i zabave'. Od godine 1858. dalje nema podataka društva *Casino nobile*, ali budući je *Casino* neprekidno postojao, to se izvod današnje čitaonice od preporođaja datira.

Današnja naime *Narodna čitaonica* ima prva svoja, po bivšoj c. kr. general-komandi u Zagrebu od g. 1870. potvrđena pravila. Podpisani su pod njima: Vinko pl. Vranicany, ravnatelj, Konrad Zimpermann, pjeneznik, Joso Raslić, gospodar, prof. I. Ilaušek, Franjo Supančić i Ant. Vlahović, savjetnici, i Ant. Polić tajnik. Pravila su ista kao i današnja, koja su iznova izdana iz glavne skupštine 23. siečnja 1876., odobrena po vis. kr. zem. vladi u Zagrebu.

Uzme li se za početni osnov današnje čitaonice negdašnja društva Kasina, to traje ova udruga sada 67 godina. Uzmu li se za temelj prva pravila narodne čitaonice, to joj se kao takovoj broje pod dosadašnjim imenom 32 godine. Zatim je g. Cihlar izvijestio o promjeni članova u prošloj godini, kojih početkom ove godine imade 66. Nadalje je priobćio kako je čitaonica u svim važnijim zgodam poslala svoje čestitke. Onda je spomenuo kako se čitaonica nalazi u vrlo povoljnom položaju, da su prostorije uređene i bojadisane, podovi popravljeni, da se uvađa acetilensko svjetlo, koje je odobreno u izvanrednoj skupštini mjeseca listopada prošle godine. A njezin podpredsjednik g. Mijo Poschich dao je za inštalaciju acetilenskog svijetla predujam, uz godišnji bezkamatni

odplatak, što prisutni zadovoljstvom primaju na znanje. Osobito se ugodno dojmilo svih prisutnih, da je naš zemljak g. L. pl. Rubelli iz Filadelfije pristupio kao član čitaonice i poslao prinos za čitavu tekuću godinu. Blagajnik g. Matija Kosina izviestio je o društvenom stanju na takav način, kako ne može da pruža ljepše evidencije o svim izdadcima i pokrićima društvenim. Po tome se iskazu vidi da naša čitaonica, koja je pred dvije godine imala do 900 for. duga, danas materijalno stoji, kako ne pamtimo već odavna. Na prijedlog g. Roka Vučića izabrano je staro ravnateljstvo per acclamationem s na čelu mu predsjednikom g. Sebaldom Cihlarom, čast tajnika primio je g. prof. Ivan Šarić."

Još jedan važan članak o senjskoj knjižnici i čitaonici objavljen je u *Novom listu* od 15. 1. 1901.

"Skupština narodne čitaonice u Senju. Pišu nam iz Senja 13. o. m.: Danas u nedjelju na večer imala je naša *Narodna čitaonica* svoju redovitu godišnju skupštinu. Ljepi broj prisutnih zasljedio je koliko mu na srcu leži ovaj kulturni zavod, jedan od najstarijih te vrsti u Hrvatskoj.

Skupština je tekla onom ozbiljnošću i onakovim međusobnim skladom, kakav se opaža samo tamo, gdje su svi članovi, bez obzira na ino njihovo stanovište, zadahnuti iskrenim pregnućem za napredak i procvat ovako znamenite institucije, kano što je čitaonica. Možemo izkreno bez ikakvog laskanja i pretjerivanja reći, da nas ovakovo skladno nastojanje upravo ugodno dojmilo, tim ugodnije, jer se manifestira na početku novoga stoljeća: trijeznije nastojanje oko saniranja čitaonice. Ona je doduše i do sada u najkritičnijim časovima bila uvijek sretne ruke da se mogaše osloniti na izkrene svoje prijatelje, koji joj odani članovi i sačuvaše njezin poluvieki karakter, ali ovakove skupštine u kojoj bi pokazivali svi članovi ovolikog interesa za stvar ne možemo se sjetiti, ni pored najboljega našega pamćenja.

Pošto nije kroz više mjeseci izpražnjeno mjesto predsjednika, otvorio je skupštinu i pozdravio članove odbornik g. Seb. Cihlar, te u svom zanosnom obrazloženju ocrtao stanje čitaonice, koja se u prošastoj godina počela liepo oporavljati požrtvovnošću njezinih članova. Zatim je tajnik g. Josip Šulek pročitao izvješće, kojim je dostojno popunjena i prikazana vjerna slika prošlogodišnjega rada. Iz istog izvješća razabiremo, da je broj članova čitaoničnih bio liepo narasao, ali opet pao, no konačno ostao onolik, koliki bijaše prošaste godine. Blagajnik g. Martin Kosina, koji je svojim uztrajnim mnogogodišnjim revnim i požrtvovnim nastojanjem stekao naše obćenito priznanje i simpatije u tom svojstvu, temeljito je predočio ekonomsko stanje, po kojem je stara dugovina čitaonice znatno pala. Skupština je zatim riešila još nekoja vrlo važna pitanja, izjavila svoje podpuno priznanje čitavom

ravnateljstvu; per aklamacionem izabrala za predsjednika g. Sebalda Cihlara a u ravnateljstvu ostadoše isti kano prošaste godine popuniv izpražnjeno mjesto izborom g. M. Poškića.

Uz požrtvovnost članova i radino ravnateljstvo nadamo se, da će uspjeh u buduće biti još bolji, jer vidljivi preokret u zajedničkom nastojanju bi reć ko da nam donielo novo stoljeće u to ime Bože daj."

Primorac kraljevački, 10. siječnja 1874.

"U Senju postoje *Čitaonica* i *Glazbeni zavod*, ali oba ova društva od postanka ne odgovaraju svojoj svrsi. Našem glazbenom zavodu kojem je jedina svrha da njeguje glazbenu umjetnost i društveni život, pošao je drugim tragom, u njega je postala čast ravnatelja to da se njom koga god nagradi. Senjska mladež uvidjela je da treba ustrojiti društvo gdje bi se sastajali i unapređivali društveni život; mladež se sastane da ga osnuje pod imenom *Posielo*. Sakupilo se 70 članova. *Posielu* treba glazbe, zato se obratila na ravnatelja glazbenog zavoda da bi ovo uz ploču ustupilo glazbi koja opstoji pod naslovom gradska glazba. Ravnatelj glazbenog zavoda sazove glavnu skupštinu, koja zaključi da se *Posielu* ne dade glazba."

Narodne novine, 25. veljače 1876.

"Drugo obstojeće zabavno društvo *Čitaonica* nije dalo do sada nikakvi zabavah, ni za to i nema dovoljnih prostorija. To društvo imade dostatan broj novinah..., ali čitanje novina je gotovo jedina zabava ... novine su unaprijed rasprodane tako da se drugi dan ne mogu čitati više. Tko prvi dan što ugrabi, pa pročita naužio se je dosta svjetskih novosti, ostali članovi kojim ta sreća nije u dio pala moraju se po tradiciji od usta do usta zadovoljiti. Društvo *Posijelo* i *Narodna čitaonica* trebali bi se u jedno tijelo stopiti no ima smutljivaca kojima nije do toga stalo."

Sušačka Sloboda od 22. studenoga 1882. (navodim skraćeno):

"Neka raspusti! *Čitaonica* već opstoji 47 godina, ona nije nigdar od političke oblasti bila opomenuta, jer nije ni zaslužila opomene. Pod istim Raucham, u ono doba prenapete narodne borbe pod vojničkom strogom upravom nije nitko čitaonici podmetao politička prava."

Sušačka Sloboda, 5. siječnja 1881.

"Senj 3. I. *Glazbeno društvo* i predstava. Prošlom godinom prestalo je u Senju zabavno društvo *Posielo* i pjevačko *Nehaj* nismo mnogo izgubili sa njima. Sada imamo samo jedno *Glazbeno društvo*, gdje je koncentriran sav društveni život grada, *Glazbeno društvo* preuzelo je na sebe zabave i pjevanje. Članovi *Čitaonice* sada su ujedno članovi *Glazbenog društva*."

Iz navedenih novinskih članaka proizlazi da je senjska narodna čitaonica i knjižnica osnovana u siječnju 1835. i da je bila središte senjskog društvenog života. Mogu se kao vjerodostojne prihvatiti riječi senjskog dopisnika u *Novom listu* od 15. siječnja 1901. koji navodi: "Ovaj kulturni zavod jedan je najstarijih te vrste u zemlji." Isto navodi i Sušačka *Sloboda*: "Senjska narodna čitaonica potječe iz ilirskih vremena te ima veliku tradiciju. Nekada je bila žarište senjskog rodoljublja, a zatim središte društvenog života." Na Malim vratima ima monumentalna zgrada iz 18. stoljeća s odgovarajućim stambenim, poslovnim i skladišnim prostorima zvana Ferajna. Pavao Tijan u *Vodiču po Senju* 1931. (str. 20) navodi: "Zgrada je za ono vrijeme vrlo luksuzno građena sa svim potrebnim nusprostorijama. Ne zna se stalno, čija je bila. Svakako je očiti dokaz nekadašnjeg blagostanja senjskih obitelji. Kasnije su u toj zgradi priređivali časnici senjske posade društvene zabave i plesove, pa joj odatle i popularno ime *Verein*. U njoj je imala svoje prostorije i *Narodna čitaonica*, koja vuče svoje podrijetlo još iz ilirskih vremena. Dugo vremena je bila središte senjskog društvenog i kulturnog života. Radi opće političkih i komunalnih razloga osnovana je kasnije *Hrvatska građanska čitaonica*. Jedna i druga čitaonica je danas neaktivna. U arhivu i knjižnici *Narodne čitaonice* ima vrijednih stvari, pa tako i nešto Strossmayerove korespondencije."

U široj senjskoj okolini u većim krajiškim središtima mahom poslije razvojačenja Vojne Krajine (1870.), a još uvijek pod utjecajem ilirskog preporoda, buđenja nacionalne svijesti i osnivanja hrvatskih političkih stranaka osnivaju se čitaonice (uz neke i knjižnice), nova kulturna, prosvjetna i društvena središta. Doprinos osnutku starih hrvatskih čitaonica dao je povjesničar dr. Mirko Valentić. U stručnom prilogu *Oficirski klubovi i narodne čitaonice u Vojnoj Krajini*, objavljenom u *Otočkom ljetopisu*, Cres-Lošinj 7 (1990.), 240-241, tablično navodi čitaonice i knjižnice u Ličko-otočkom krajiškom okružju (1873.-1881.). Izdvajamo one koje se odnose na širu senjsku okolicu: Jezerane (čitaonica), 1872., Brinje (narodna čitaonica) 1872., Ogulin (čitaonica) 1874., Josipdol (čitaonica) 1875., Otočac (narodna čitaonica) 1873., Jablanac (narodna čitaonica) 1873., Gospić (narodna čitaonica) 1874., Gospić (Sloga) 1875., Gospić (Lička vila) 1878., Karlobag (narodna čitaonica) 1880.

U studenom i prosincu 1960. u povodu 125. obljetnice *Senjske čitaonice i knjižnice* Kulturno-prosvjetno vijeće općine Senj organiziralo je proslavu dostojnu jubileja, a u suradnji s Društvom hrvatskih književnika, koje su predstavljali: akademik Ivo Frangeš, akademik Gustav Krklec, akademik Dragutin Tadijanović, Slavko Cihlar (brat Milutina Cihlara, op. A. G.), dr. Vinko Antić, Dobriša Cesarić, Vjekoslav Kaleb i Milivoj Slaviček. Uz prigodnu

izložbu o prošlosti senjske knjižnice i čitaonice (u bivšoj crkvi sv. Duha na Cilnici), otkriće spomen-ploče 125. obljetnice čitaonice na pročelju zgrade *Ferajna* na Malim vratima, te spomen biste književniku Vjenceslavu Novaku u parku Art, posjetu senjskim školama, u Domu kulture održana je svečana akademija na kojoj je prigodno uz senjske jubileje govorio dr. Ivo Frangeš. Na kraju su oduševljeni Senjani pljeskom zahvalili gostima i svima onima koji su uzveličavši tu obljetnicu pridonijeli dostojnom obilježavanju ovih senjskih i hrvatskih obljetnica.

U prigodi proslave uz pomoć Ministarstva za kulturu na obali u kući Tićac, uređene su nove prostorije u koje je preselila Senjska čitaonica i knjižnica. Kao i ranije, ovdje je prilika istaknuti da se proslavom otkrića spomenika, 50. obljetnice smrti pjesnika S. St. Kranjčevića (u parku Art 1958.) započelo s kontinuiranim obilježavanjem senjskih obljetnica, koje su ipak u onim teškim vremenima jugosistema bile svjetlo i nada, te podstrek osmišljenom njegovanju hrvatske kulturne baštine i društvenog života. Bilo je to u vremenima kompletnog zatamljavanja svega hrvatskog, kada je bila hrabrost uklesati u kamen stihove Silvija Strahimira Kranjčevića i javno naglasiti nacionalni žar:

"ČELIK - ZNAČAJ, ZMAJ PLAMENIT,
KAD JE GONIT CRNA JATA,
NA BRANIKU LAV KORJENIT,
DIŽEŠ NAM SE, DIV HRVATA.
VEDRO ČELO
KAŽEŠ SMJELO,
USKOČKI SI STROJAN LIK,
KROZ VJEKOVE
STARE, NOVE
ZA SLOBODU MUČENIK"

S. St. Kranjčević, *Bugarkinje*, Senju-gradu, 1885. Senj

Godine 1962. otkriven je u parku Art spomenik Milutinu Cihlaru Nehajevu, a na postolju uklesane su riječi kojima taj književnik domoljubno predstavlja Senj i ljubav prema hrvatskoj domovini.

"TA NAŠA SIENA I NAŠ GENT
TAJ SENJ KRSTE FRANKOPANA I SILVIJA
KRANJČEVIĆA DOSTOJAN JE NE SAMO
SINOVSKE LJUBAVI MOJE NEGO I
STUDIJA SVIH ONIH KOJI LJUBE I
TRAŽE DUBOKE, PLEMNITE OZNAKE
SVOGA NARODA"

M. Nehajev, *Studije i članci I*, 1923.

Prigodom proslave 100. obljetnice rođenja Vjenceslava Novaka na Artu je postavljen spomenik na kojem su uklesane riječi:

"SENJU MOJ, ŠTO MI JE MAJKA
U KRUGU MILE MI SVOJTE,
ŠTO MI JE SLATKA U SRCU TAJNA
IZ KOLA HRVATSKIH LJEPOTA.
ŠTO MI JE OKO NAD MOJIM ČUTILIMA:
TO SI MI TI, SENJU,
U LIJEPOM OBITALIŠTU
HRVATSKOGA MI RODA!
USTRAJ, SENJU MOJ: BIT ĆEŠ ŽIV,
BIT ĆEŠ MLAD, BIT ĆEŠ SRETAN."

Isto tako trebalo je imati smjelosti za organizaciju proslave 500 obljetnice rođenja hrvatskog vojskovođe Senjanina Nikole Jurišića, i za otkriće spomenika 1990. pokraj Velikih vrata u onim zimskim burnim ratnim vremenima koja su se približavala.

To su samo neka sjećanja u sklopu redovitih djelatnosti Gradskog muzeja i naš doprinos unapređenju senjske kulturne baštine.

U gradu Senju i nekim bližim većim mjestima bilo je pred Drugi svjetski rat većih i manjih biblioteka čiji su vlasnici bile privatne osobe ili crkvene i državne institucije. Njihov broj veoma je smanjen tijekom rata i neposredno nakon njegovog završetka 1945. U njima je bilo smješteno različitih knjiga, časopisa, godišnjaka, glasila, izvješća, novina, oglasa. Poznato je da su i profesori senjske gimnazije i bogoslovnog sjemeništa za svoj stručni nastavnički i znanstveni rad imali odgovarajuću literaturu.

Iz prošlosti senjske čitaonice od 1945. do 1995.

Nakon završetka rata 1945. obnovljen je rad senjske čitaonice i knjižnice koja se nalazila u jednom neprimjerenom prostoru na Potoku. Tek 1953. godine Gradski narodni odbor osigurava sredstva za rad knjižnice i čitaonice, koja seli u nove udobnije prostorije i prizemlje hotela Zagreb na Velikoj placi. Da bi knjižnica mogla djelovati, jedan dio knjiga skupljen je od građana, a drugi izdvojen iz biblioteke senjske Gimnazije, 700 naslova. Zbog proširene djelatnosti i oživljavanja senjskoga kulturnog života čitaonica je preselila u veće i udobnije prostore, prizemlje kuće Luster - Zorko na Maloj placi. Tada su uz pomoć Gradskoga narodnog odbora osigurana sredstva te je povećan broj knjiga do 3000 naslova, a otvoreno je stalno mjesto knjižničara. U sastavu ove knjižnice djeluje dječji kutić, gdje su se okupljala djeca i posuđivale knjige.

S obzirom na to da je došlo do uređenja nove suvremene trgovine u zgradi Ratković? na obali. Iz tog prostora morala je iseliti Gradska ljekarna. Zbog toga je čitaonica preseljena u gradski kaštel, gdje nema nikakvih uvjeta za rad.

Godine 1960. organizira se proslava 125. godišnjice čitaonice i knjižnice pa je uz takav jubilej bilo moguće zainteresirati nadležne u Republici, kotaru i gradu da se osiguraju i urede novi prostori za rad suvremene čitaonice i knjižnice, koja je tada smještena u prostore kuće Tićac na obali. Uređene prostorije opremljene su odgovarajućim policama, i povećan je broj knjiga na 4500 naslova. To je vrijeme kada se u javne kulturne institucije uvode televizori, što je privuklo u čitaonicu još veći broj posjetitelja. U to vrijeme djeluje čitaonica u sastavu Narodnog sveučilišta i u interesu širenja organizira pokretnu knjižnicu s kino aparatom, s kojima su se obilazila veća mjesta: Sveti Juraj, Jablanac, Krasno, Vratnik i Krivi Put.

Senjska čitaonica postaje i mjesto gdje se povremeno održavaju izložbe, predavanja, književne večeri i druge kulturne aktivnosti. Najveći prosperitet senjska čitaonica i knjižnica postiže u vrijeme kada su Narodnim sveučilištem upravljali gosp. *Milivoj Rihtarić* i gosp. *Mladen Šojat*. Budući da su prostorije čitaonice na Obali bile zapuštene, ali i zbog toga što se nalazila na prometnom mjestu uz samu Jadransku magistralu, odlučeno je da se čitaonica i knjižnica presele u prizemne prostore obnovljenog Doma kulture M. C. Nehajev, gdje se i danas nalazi."

Ranije su u sastavu senjske knjižnice djelovale područne knjižnice i čitaonice: Krivi Put, Vratnik, Sv. Juraj, Krasno i Jablanac. Silom prilikom sve su one prestale djelovati, osim knjižnice i čitaonice u Sv. Jurju, koja i danas uspješno djeluje. Tijekom zadnjih pedesetak godina u senjskoj čitaonici djelovali su knjižničari - bibliotekari:

1. Josip Češarek (1945.-1952.)
2. Hela Čorić-Tomljanović (1953.-1956.)
3. Zlata Butković (1956.-1957.)
4. ponovno Hela Tomljanović (1956.-1963.)
5. Vladimir Lončarić (1964.-1967.)
6. Danica Batestini (1967.)
7. Ana Kovač (1966.-1994.)
8. Marijana Čorić (1994.-)

Kao prilog za iznesenu znanstvenu preokupaciju senjskih profesora i drugih stručnjaka, a kao prilog prošlosti senjske čitaonice i knjižnice, razradio sam jedan sumaran, orijentacijski pregled knjižnog fonda koji se u ovoj prilici nalazio na području grada Senja i okolice (stanje za 1940. i 1995.).

STATISTIČKI PODACI PRIBLIŽNOG BIBLIOTEČNOG FONDA NA PODRUČJU
GRADA SENJA I OKOLICE

Red.br.	Naziv knjižnice / čitaonice / vlasnika	1940.	1995.
1.	Knjižnica Senjske-krbavsko-modruške biskupije	18.000	25000
2.	Knjižnica biskupskog sjemeništa, Senj	2000	-
3.	Župni ured Sv. Josipa, Senj	1000	1500
4.	Zbor duhovne mladeži, križarsko bratstvo, Senj	1000	-
5.	Biblioteka konvikta "Ožegovićianum"	3000	-
6.	Samostan čč.ss. franjevki III. reda, Senj	1000	-
7.	Župni uredi: Vratnik, Krasno, Sv. Juraj, Jablanac	1500	-
8.	Internat <i>Palestra</i> (prof. Petar Šimatić, Alej)	2500	-
9.	Državna realna gimnazija - Senj, Učenička i profesorska knjižnica Srednja škola P. Vitezovića (od toga se u spomeničkom fondu nalazi 4770 knjiga)	7200	-
		-	14000
10.	Narodna čitaonica i knjižnica, Senj	1000	-
	Knjižnica i čitaonica S. S. Kranjčević, Senj	-	9000
11.	Gradski muzej Senj (stručna biblioteka) od toga "Seniensa" 1000 knjiga	-	4000
12.	Zajedno: Osnovna škola, Ženska stručna škola, Muška stručna škola i Šegrtska škola Senj	2000	-
13.	Osnovna škola S. S. Kranjčević, Senj	-	11100
14.	Osnovne škole: Sv. Juraj (2000), Vratnik (1800), Krasno (1520), Jablanac (1460): ukupno	2000	6780
15.	Narodna knjižnica Sv. Juraj	500	-
	Mjesna knjižnica Sv. Juraj	-	1800
16.	Narodna knjižnica Jablanac	500	-
17.	Inspektorat za pošumljavanje krša i uređenje bujica	300	-
18.	Biblioteka ministra dr. Ivana Krajača, Ladislava Krajača, dr. Vuka Krajača, dr. Adolfa Krajača	6000	-
19.	Biblioteka obitelji dr. Ante Vlahovića	2000	-
20.	Senjske tiskare i knjižare (Luster, Hreljanović, Zorko, Smetana, Devčić, Nel, Zorko, Antić, Rošić)	2000	-
21.	Istaknutiji građani (dr. Ante Lončarić, prof. Viktor Rivoseki, Božo Katalinić, Jakov Bosnić, Jakov Čanić, inž. Alfons Kauders, K. Mladineo, V. Olivieri, E. Pagliarini, I. Krmpotić)	5000	-
22.	Ostali građani	5000	20000
23.	Glazbena škola <i>Vjenceslav Novak</i> , Senj (stručna)	-	300
	UKUPNO	63500	93480

Navedena statistika knjižnoga fonda za područje grada Senja i okolice većim dijelom odgovara stvarnom stanju za godine 1940. i 1945. U ovome fondusu se nalazi dosta beletristike, stručnih i znanstvenih djela, ali starih i rijetkih izdanja, od kojih ona iz senjske Biskupije, Gimnazije i Gradskog muzeja Senj imaju bibliofilsku-spomeničku vrijednost. Daljnja analiza te senjske prosvjetne i kulturne knjižne baštine zahtijeva više vremena i jedan drugi stručni

Otvorenje izložbe "Senjski motivi" akad. slikara Fedora Malančeca u povodu obilježavanja 125. obljetnice senjske knjižnice i čitaonice. Od lijeva: dr. Vuk Krajač, dr. Vinko Antić, dr. Ivo Frangeš sa suprugom i akad. slikar Fedor Malančec. Senj, 11. prosinca 1960.

pristup, kompletniju evidenciju i kompjutorsku obradu, koju je započela i vjerujemo da će uz senjsku podršku uspješno završiti naša Sveučilišna naučna biblioteka Rijeka.

Iz prošlosti knjižnice i čitaonice u Sv. Jurju

U Jadranskoj tiskari Senj u veljači 1939. tiskan je jedan letak Upravnog odbora Hrvatske čitaonice i knjižnice Sveti Juraj uz moto *Prosvjetom k sreći*. Poziv je upućen mještanima, a u želji da ona po svojim mogućnostima ispuni osnovnu zadaću koja se nameće svakom kulturnom društvu. Ona, svetojurska knjižnica, ima namjeru još povećati (prema zahtjevima čitatelja) svoju knjižnicu i pružiti mogućnost svakome da se kroz pisanu riječ upozna sa suvremenim kulturnim, socijalnim, političkim i drugim događanjima - od kojih je u nas najveći pojava hrvatskog seljačkog pokreta. Zatim, kako treba čitati Sabrana djela dr. Antuna Radića, to evanđelje Hrvatskog seljačkog pokreta i putokaz narodne borbe ka slobodi. Na kraju letka poziva se sve pučanstvo da dođe i posluži se našom knjižnicom i čitaonicom koja je besplatno otvorena svake nedjelje kroz cijeli dan, a po potrebi i u druge dane. Iz navedenog i prema

Otkriće spomen-ploče na rodnoj kući senjskog književnika Milutina Cihlara Nehajeva. Među uzvanicima od lijeva: dr. Vinko Antić, dr. Vlatko Pavletić, akademik Gustav Krklec, dr. Ivo Frangeš, Slavko Cihlar, akademik Dobriša Cesarić, dr. Miroslav Vaupotić. Senj, Mala vrata, 1962.

usmenom kazivanju Svetojurca Milana Rukavine, našeg "Barbe", Hrvatska čitaonica i knjižnica u Sv. Jurju započela je s radom 1939. godine. Tada se ona nalazila u jednoj prostoriji zgrade općine Sv. Juraj, a od tada do 1943. voditelj knjižnice-čitaonice bio je Mićo Rukavina. Veći dio knjižne građe uništen je u ratu (1943./44.), dok je jedan dio sačuvan i prenesen u obnovljenu knjižnicu koja je počela s radom 1950. godine.

Tada je izgrađena velika zgrada u središtu mjesta na Obali, u čijem su se prizemnom dijelu nalazile trgovina, gostionica i magazin, a na katu društvene prostorije: Dom kulture, Čitaonica i knjižnica - dvije prostorije: u jednoj su se nalazile knjige, a u drugoj su se uglavnom okupljali mladi. Knjižnica je tada imala oko 500 knjiga, uglavnom pokloni mještana. Prema tadašnjem običaju čitaonica je djelovala u sastavu kulturno-umjetničkog društva *Sv. Juraj*, koje je u svom sastavu imalo pjevački i tamburaški zbor, te folklornu grupu, koju je vodio učitelj Ivan Slanec te dramsku sekciju, koju je organizirao Milan Rukavina "Barba". Rad i organizaciju svetojurske čitaonice i knjižnice na dobrovoljnoj osnovi vodio je od 1950. do 1960. Milan Rukavina. Tada je bila

otvorena radnim danom u popodnevnim satima, a u subotu i nedjelju cijeli dan. To je bilo jedino mjesto gdje su se mogli okupljati mladi i stari. Osim knjiga na raspolaganju su im bile novine. Kada je 1949. Sv. Juraj dobio struju, u čitaonicu je uveden radio, a kasnije i televizor. Zbog nedovoljne novčane potpore 1960. svetojurska čitaonica prestaje s radom, knjižni fond prenesen je u novoizgrađenu osnovnu školu. Današnja mjesna čitaonica ponovno je započela s radom 1987., ali sada u sastavu Centra za kulturu M. C. Nehajeva - Senj. Danas raspolaže s oko 1800 knjiga, te dnevnim i tjednim tiskom. U njoj se povremeno organiziraju susreti, predstavljanje knjiga, manje izložbe i predavanja. Kako je danas zatvoren Dom kulture, svetojurska knjižnica i čitaonica postala je središnje mjesto - okupljalište mladih.

Popis upotrijebljenih izvora i literature

- BOGOVIĆ Mile, *Senjska gimnazija od osnutka do smrti biskupa Mirka Ožegovića (1725-1869)*, Senjski zbornik, 16, Senj, 1989, 2-30.
- BREYER Mirko, *Senj - kolijevka hrvatskog tiskarstva*, Hrvatski kulturni spomenici, Monografije, 1, Senj, Zagreb, 1940, 53-58.
- FUČIĆ Branko, *Senjska ploča*, Senjski zbornik, 5, Senj, 1973, 121-132.
- GLAVIČIĆ Ante, *Iz kulturne prošlosti Senja*, Riječka revija, 3-4, Rijeka, 1962, 65-80.
- GLAVIČIĆ Ante, *Izještaj o značajnim arheološkim nalazima u tvrđavi Nehaj u Senju, 1964*, Senjski zbornik, 1, Senj, 1965, 315-322.
- KRALJIĆ Vladimir, *Novi arhivski nalaz o glagoljaškoj tiskari u Senjskoj Dragi*, Senjski zbornik, 6, Senj, 1974/75, 77-80.
- KULUNDŽIĆ Zvonimir, *Glagoljaška štamparija XV.-XVI. stoljeća Kosinj-Senj-Rijeka*, Senjski zbornik, 2, Senj, 1966, 167-308.
- NAZOR Anica, *O potrebi kritičkih ili faksimiliranih izdanja senjske glagoljske tiskare*, Senjski zbornik, 6, Senj, 1975, 15-22.
- TIJAN Pavao, *Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskog naroda*, Hrvatski kulturni spomenici, Monografije, 1, Senj, Zagreb, 1940, 14.
- VALENTIĆ Mirko, *Oficirski klubovi i narodne čitaonice u Vojnoj Krajini, Čitaonički pokret*, Otočki ljetopis, Cres-Lošinj 7, 1990, 233-248.

AUS DER VERGANGENHEIT DER BIBLIOTHEK UND DES LESEZIMMERS
ZU SENJ ANLÄBLICH DES 160. JUBILÄUMS IHRER TÄTIGKEIT

Z u s a m m e n f a s s u n g

Aufgrund der gesammelten Daten aus verschiedenen Tagblättern und Publikationen und aus der mündlichen Überlieferung hat der Autor die Errichtung, Tätigkeit und Vergangenheit des Lesezimmers von Senj (im J. 1835) zusammengefaßt bearbeitet.

Die Auskunft ist Beilage dem 160. Jubiläum der im J. 1995 gefeierten Errichtung dieses Lesezimmers.

Im Rückschau an die Vergangenheit der Bibliothek und des Lesezimmers in Senj betont der Autor die Rolle von dieser Stadt in der Vergangenheit und Gegenwart und ihren Beitrag für die kroatische Freiheit und Kultur zur Zeit der Unterdrückung des kroatischen nationalen Gefühls, als Ausdruck des Patriotismus zugleich Ausdruck der Tapferkeit war.